

SADZAWKA (102) *sb f*

Pierwsze a pochylone (w tym 3 r. błędne znakowanie); -dza- (59), -dzã- (38+kust); -dza- BudBib, LatHar (2), WujNT (14), SkarKaz, KlónWor; -dzã- Murm, MurzNT, Leop (2), UstPraw (2), BielKron, RejZwierc (2), Oczko (4), GostGosp (2), SiebRozmyśl; -dza- : -dzã- KrowObr (1:2), Mącz (4:7), Strum (30:10+kust), WysKaz (5:3); końcowe a jasne.

sg N sádzawka (19). ◇ G sádzawki (21). ◇ A sádzawkę (9). ◇ I sádzawką (3). ◇ L sádzawce (13). ◇ pl N sádzawki (6). ◇ G sádzawek (14). ◇ A sádzawki (10). ◇ I sádzawkami (1). ◇ L sádzawkach (6); -ach (4), -äch (2); -ach RejZwierc; -ach : -äch Strum (3:2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Zbiornik wodny; piscina Murm, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; natabula, natatoria Mącz; cetaria, columbus (colymbus), lacus Cn (102) : Mącz 248c [2 r.]; O Szwedzie o Duńczyku tám nie vmiem mowić/ Bom nie bywał ná morzu [...] Tum iedno po fádzawkách Polńkich trochę pływał RejZwierc 243, 81v; Y kazał Dawid młodzieńcom że ie pozábijáli/ y odcięli ręce ich y nogi/ y powiefili nád fádzawką wChewronie BudBib 2.Reg 4/12; V Genewy fádzawká/ w którą gdy kto kámięń wrzuci/ dziwnie prędko wzbiéráiąc/ rolé ludziém zátapia. Oczko 9v; kto fye przypátrzy kálużam šíarczáném [...] naydzie tho/ że ná dnie fye zsiáda/ á z łupieżmi ónémi/ y iákoby z tłuftą piáną/ álbo z fzumowinámi wypływa/ czego żadný fádzawki wodá nie vczyni Oczko 17v, [43]; WujNT Ioann 5 arg, 5/4 [2 r.], 7, s. 322 [2 r.], 323; [ReuchlinBartBydg A2; łączka ma być] na dłużą od sadzawki przerzeczony na nawsiu [tj. na pastwisku] aż równo z tym dąbkiem i znakiem, który jest pod sadzawką mielcuchową [tj. należącą do browaru]. InwSzlachKal 1573 nr 27].*

sadzawka do czego (1): Probatica, [...] Sadzawká do omywania y płókánia owiec ná ofiarę ofiarowanych. Mącz 323a.

W połączeniu z nazwą [zawsze: sadzawka + nazwa; w tym: z nazwą w sb (8), z nazwą w ai (poss) (1), sadzawka, którą zowią (1), sadzawka, którą zwano (1)] (11): Mowili mu tedy/ Iakólfz się otworzyły oczy twoie? Odpowiedziál on i rzekł/ Człowiek ktorego zową Iefusem [...] pomazał oczy moje/ i rzekł mi/ Idź do fádzawki Siloamowyi a vmyi się MurzNT Ioann 9/11; człowiek co go zową Iezusem/ [...] pomazał mi oczy/ y rzekł mi: Idź do fádzawki Siloe/ vmjżje fie. Leop Ioann 9/11, Ioann 9/7; BielKron 265; LatHar 535; A ieft w Ieruzálem podle plácu owczego/ fádzawká którą po Zydowńku zowią Bethfáidá/ máiąca pięć kruzgankow. WujNT Ioann 5/2, Ioann 9/7, 11; Lekárftwoć ieft przygotowane/ ále go potrzebá wziąć. Iáko oná fádzawká Probátyká/ ieftci z fwoiemi gankámi vczyniona/ ále kto chce być vzdrowiony ma fię do niey fpuścić. WysKaz 26; SiebRozmyśl F; W ftárym zakonie byłą oná fádzawká Syloe/ do ktorey Anyoł pewnych czáfów zftępował/ y gdy wodę wzburzył/ ieden chory ktory pierwey do niey wředł/ vleczoney zoftawał SkarKaz 41a; [powiedzieli nam przewodnicy, że to były sadzawki Neronowe. RywKsięgi 250].

Wyrażenia: »sadzawka ciepliczna« (1): [chora niewiasta] mężowi y sobie przemiérzwfzy/ w fádzawce Ciepliczný vtopić fye chciáła Oczko 11v.

peryfr. »doświadczona sadzawka« = sadzawka Beteseda w Jerozolimie, słynna z właściwości leczniczych (1): Iezu ienżes paralizem zabitemu vdoľwiatczoney fádzawki vzdrowionemu łóże wziąć y chodzić kazał. fmi(łuj) fie nad {nami} TarDuch B3.

Zestawienie w funkcji n-loc.: »Owca, [Bydłęca] Sádzawka« = *sádzawka w Jeruzolimie; probatica piscina Vulg, Cn (4):* Vzdrawia w Sobotę onego/ który leżał v owczy sádzawki *WujNT przedm 35; Bo y tá owca sádzawká dla tego ták była názwana/ iż w niey owce y innych bydłat mięśá pierwey bywały omywane/ á potem ofiarowane WujNT 322, 319 marg, Zzzzz3v; [A iest w Ieruzálem bydłęca sádzawká/ którą zowá po żydowku/ Bethelá Leop Ioann 5/2; weszliśmy w miasto bramą Św. Szczepana [...], w którą zaraz wszedzy, wzięliśmy w lewo od Probaticam Piscinam (którą w Biblii polskiej zowá Bydłęcá Sádzawká) RadzPodróż 79].*

W przen (1): mowię z onym niemocnym [tj. jak on niemocny] v sádzawki/ przez dlugi tzás leżącym [...]. Pánie/ tżłowieká niemam/ któryby mię wpuścił do sádzawki. To iest/ z oycem twoim miłym poiednał y vzdrowił/ okrom ciebie fámeo. *KrowObr 215v.*

Przen (8): chcęc tu/ czytelniku nabożny/ ná końcu przypomniec/ w iákiey sádzawce płókáć y omywác małz te owieczki duchowne/ ktore się ná cześć y ná chwałę Bożá duchownie zábijáią y palá. *LatHar +9; WysKaz 26 [2 r.], 27.*

Wyrażenie: »sádzawka krwi (Pana Chrystusowej a. Pana Jezusowej)« (4): Z pierwżzego tedy Ganku/ to iest z grzechu pierworodnego/ do sádzawki krwi Pána Chrytuśowey ípuścżamy się przez móft krztu S. Z wtorego ganku/ to iest grzechu wczynkowego/ zstępujemy do sádzawki krwi nadroźfzey po moście Pokuty S. *WysKaz 27, 27 [2 r.].*

a. *Staw rybny; vivarium Murm, BartBydg, Mqcz, Cn; ichthyotropheum Mqcz (60):* Izem ya nyevylovyl rib pospolytych yego tho yesth szcvk karpy gy gynych wgego sádzawcze na gymyenyv Regulach gwalthem w czem on skody ma yako sescz kop grossy. *ZapWar 1516 nr 2195; Piscina. Taich. Ribnik álbo sádzawká [!] Vivarium idem Murm 22; BartBydg 171b; gdy się Grzegorzowi Papieżowi przydáło niektorego dnia póllác ryb łowíc do Sádzawki/ s kthorey miáło ryb przes ífiesćdziefiát tylięcy głow dziećinnych wyciągniono dnia iednego. Vyrzawfzy to Grzegorz Papież/ weftchnął *KrowObr 233v, 215v; UstPraw 14; Immundicias ex piscina efferre, Wyfzlámowác, á wycziścić sádzawkę Mqcz 123b, 132c, 301a [2 r.], 500b, 502d; będziefzli chćiał zbuduiefz Sádzawki przy óny^m Młynie [...]. A zá iedną pracá Młynarz przyźrzyć [= dopilnuje ci] Sádzawek/ żeby z nich Ryb nie krádzío. *Strum 13v; A ieflibyś thész Sádzawki chćiał mićć kędykolwiek ná Zrzódléch/ á tráfiłóć by fye Zrzódló żłóbowiná álbo Potokiem/ á chćiałby téz Sádzawkę írzednią álbo górníá ípuścić/ nie rułzáiac ípodniéy: tedy muśifz wczynić Rów podle Sádzawek *Strum N4v; Ale Sádzawki ná Stokowéy wodzie dla przechowánia Ryb/ nie íá dobré/ abowiem w nich Ryby bárzo nędzniefz *Strum N4v, 13v, N3, N3v [5 r.], N4 [5 r.], N4v [5 r.] (27); Młynarz przyległy v sádzawek ma ryn doględác/ á częgoby íam nie íproftál/ Vrzędnikowi przypominác *GostGosp 60, 170; [vivarium d(icitu)r indago, ubi fere incluse sunt vel d(icitu)r locus, ubi pisces pascuntur et inpinguantur {vel Sádzawka, Rybnyk, rybnyk, passyeka zvyerzacza} *ReuchlinBartBydg L3].*******

W półączeniach szeregowych (3): Gdy kto ná czyiey dzyedzinie w ítawie/ w rzece/ w Sádzawce/ w życie/ w śienie złodzyeyftwo wczyni [...] tedy ten złodzyey winien ízkodę opráwić y zwiná [lege: z winá] pánu dzyedzicznemu. *UstPraw 14; Ichthyotropheum, Sádzawká/ Stávek sádz gdzie ryby chowáją. *Mqcz 164a; Calep 809a.**

Wyrażenia: [»sadzawka prosina [= grudniowa]« = staw, do którego wpuszcza się ryby na okres zimy, zimochów: item zadzawek [!] prossinych 2 KsięgiSądWiej 1562 nr 4341.]

»sadzawka dla (a. do) przechowania ryb, ku przechowaniu ryb, [rybna]« (3:1): O Sadzawkách kthóre máią być do Przechowánia Ryb wżelákich. *Strum* N2v; Ale Sadzáwki dla przechowánia Ryb nalepfzé bywáią/ do kthórych wodá z Stáwu álbo z iákiéy Rzéki cíecze. *Strum* O, I3v, N4v; [Sadzawka rybna ichtiographion *ReuchlinBartBydg* p3].

Szereg: »staw(ek), (a, albo, [i]) sadzawka« [*szyk* 10:2] (12): Riby ktore żywią trawą/ lepże są niżli ony kthore żywią wodą męthną/ iako gdzie są śpławy ze wfi do stawu albo do sadzawek, albo w ktorey wodzie są ścirwy. *FalZioł* IV 45b; *Mącz* 301a; BYwáią téż w Stáwiéich álbo w Sadzáwkach Póniki/ kthóremi Wodá z Stáwu ginie *Strum* O; Abowiém są ná to [na narybienie] z dawnych Lat śpofobni Tárliſki [*lege*: tarlisk i]/ Sadzáwek/ rozmaitych Stawków/ y innych máią bárzo wielé na to/ Nie rzkać sąmi Pánowie/ Ale y między chłopcy naydzie tego bárzo wielé. *Strum* P3v, N2v, N3, Ov [3 r.], O2, O2v; A wżákże się grunty krásć owi ludzie zdádzą/ Co krzywo y nieślufznie gránice prowadzą: Miedze odorywáią: narożniki kopią: Stáwámi/ Sadzáwkámi cudze łáki topią *KlonWor* 4; [*InwSzlachKal* 1595 nr 61]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.]

2. [**Więzenie:** Słowá práwne w rzeczy śobie podobne [...] Poślufzeństwo/ kábat/ Zákratá [!]/ Więżenie/ Grzymká/ Izdebká/ Szátłáwá/ Sztok/ Ciemnicá/ Kaźń/ Kłodá/ Sadzáwká/ Byliná. *GroicRejestr*)(4v (*Linde*).]

Synonimy: 1.a. rybnik, staw; 2. bylina, ciemnica, grzymka, izdebka, kabat, kaźń, kłoda, szatława, sztok, więzenie, zakrata.

Cf **SADZ, SADZAWA, SADZAWICA**

JR, (LW, MC, MN)